

Левенець О.М.

*магістр історії, аспірант,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ГРОМАДСЬКА (ПОЗАШКІЛЬНА) ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СЕРЕДИНІ 60-Х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 80-Х РР. ХХ СТ.

У радянський час професія вчителя вважалась однією з найпрестижніших та найшановніших професій. Педагогічна діяльність високо цінувалась як в матеріальному, так і в духовному аспектах. Проте, в радянські часи, окрім своїх прямих (професійно-педагогічних) обов'язків, вчителі активно займались й громадською (позашкільною) діяльністю та суспільно-корисливою працею.

У досліджуваний час в області існував Волинський обласний комітет профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ. Левову частку якого, становили вчителі ЗОШ. Волинська обласна освітянська профспілка структурувалась за територіальним принципом і відповідно мала свої районні осередки. Слід відзначити, що профспілки освітян були чи не найбільші серед професійних спілок інших професій. До прикладу, станом на 1 січня 1965 р. тільки в Горохівському р-ні профспілка працівників народної освіти нараховувала 1550 членів [5, арк. 31], у Володимир-Волинському р-н – 2165 працівників освіти [5, арк. 1], у Камінь-Каширському р-н – 2526 освітян [5, арк. 5], у Ківерцівському р-ні – 2182 освітян [5, арк. 33], у Ковельському р-ні – 1372 педагоги [5, арк. 9], у Любомльському р-ні – 1608 працівники освіти [5, арк. 41], у м. Луцьку – 1412 працівників освіти [5, арк. 13]. Станом на початок 1969 р. Волинська обласна профспілка працівників освіти нараховувала 20359 членів і збільшувалась впродовж наступних років [8, арк. 1].

Одним із важливих напрямів громадської діяльності тогочасних вчителів, була політична діяльність. Її суть полягала у тому, що вчителям відводилась важлива роль у політичному житті радянського суспільства, а саме обирались депутатами сільських, міських і районних рад депутатів трудящих. Особливо це стосувалось сільських вчителів, адже на селі вчителі були сільською інтелігенцією, оскільки більшість вчителів мала вищу, не повну вищу освіту та середню спеціальну, тому й часто обирались депутатами сільських рад депутатів трудящих. Також вчителі часто входили до складу комісій виборчих дільниць на час виборів [10, с. 28; 13; 14; 15; 16].

Зважаючи на рівень освіти педагогічного персоналу, вчителі брали участь в політичній агітаційно-пропагандистській діяльності. Станом на середину 60-х рр. ХХ ст. 6488 вчителів області були членами всесоюзного товариства «Знання» [1, арк. 85]. Під кінець 70-х рр. ХХ ст. вже більшість вчителів області були політичними агітаторами, лекторами всесоюзного товариства «Знання» та проводили агітаційно-пропагандистську роботу серед населення області [9, арк. 41]. До прикладу, у с. Тойкут Ковельського р-ну в листопаді 1965 р. вчителем місцевої

школи М. Герасімовим був організований атеїстичний кінолекторій, у якому брали участь Л. Панасюк (вчитель історії та суспільствознавства), Т. Доброхлоп (вчитель фізики), Т. Овадюк (вчитель біології), Г. Білоус (вчитель трудового навчання) [11, ст. 58]. Станом на 1974 р. 1442 вчителі області працювали паралельно й пропагандистами і політичними агітаторами в системі політичної освіти області. Більше 9000 вчителів (приблизно 56% від загальної кількості вчителів області) були членами всесоюзного товариства «Знання» [3, арк. 22].

Активну участь вчителі брали й у так званих «товариських судах» – судових органах, які в радянський час обиралися і засідали на підприємствах, установах, організація, функціонували при сільських радах [10, ст. 28]. Вони покликані були сприяти вихованню громади в дусі комуністичної ідеології та людської моралі. Головне в роботі «товариських судів» було попередження правопорушень і вчинків, які вважались аморальними, або не відповідали радянському духу. Зазвичай «товариські суди» утворювалися на підприємствах і установах, у яких трудовий колектив становив не менше 50 штатних працівників. Члени товариського суду обиралися терміном на 1 рік [6, арк. 23–24]. До прикладу, вчитель фізичної культури Буянівської ВШ Луцького р-ну І. Троць в 70 – на початку 80-х рр. ХХ ст. був постійним засідателем «товариського суду» в Луцьку. Доводилось часто їздити на засідання, а це, в свою чергу, створювало певні незручності в педагогічній діяльності: пропадали уроки, часто переносилися і т.п. [16].

Вчителі області залучалися й до наукової діяльності. Впродовж другої половини 60-х рр. ХХ ст. тривав збір історико-етнографічного та історико-краєзнавчого матеріалу для написання та укладання фундаментальної, як на той час, праці «Історія міст і сіл УРСР. Волинська область», яка вийшла друком у 1970 р. За офіційними даними, 629 вчителів області брали участь при зборі інформації для написання і укладання цієї праці. Переважно це були вчителі історії та суспільствознавства [2, арк. 148].

В середині 60-х рр. ХХ ст. вчителі хімії та біології залучалися до проведення лекцій для населення з питань застосування хімії в народному господарстві, зокрема, в сільському господарстві. Здебільшого такі лекції влаштовувалися в селах (в колгоспах, при сільських клубах тощо). Проводили їх сільські вчителі, які розповідали про загальні питання вирощування рослин, особливості застосування хімікатів для удобрювання рослин тощо. Така практика була поширена переважно в північних (поліських) районах Волинської області, де була гостра нестача агрономів у місцевих колгоспах. Проте, на початку 80-х рр. ХХ ст. така практика поступово зникає [4, арк. 3–4].

При педагогічних колективах також існували творчі об'єднання вчителів. Станом на вересень 1964 р. в області діяло понад 900 гуртків художньої самодіяльності, у яких брало участь близько 4000 педагогів. За кращу роботу Горохівському місцевому хору освітян, яким керував вчитель Горохівської СШ Х. Грушковський, було присвоєно звання «Народного самодіяльного хору УРСР» [1, арк. 84]. В с. Вільхівка Горохівського р-ну, де діяв аматорський хор «Хлібодар», вчителі місцевої школи брали участь в художній самодіяльності (Н. Кривенька, М. Ярема, Г. Войтович, С. Клеха, А. Грищук), а також часто

гастролювали в обласному і районних центрах Волині [12; 13]. У 1967 р. при Крупівській СШ Луцького р-н була організована вокальна жіноча капела «Веселка» та інструментальний квартет. Також у цій школі часто проводились «педагогічні вечорниці» – обговорення досвіду передових педагогів району, обмін педагогічними ідеями тощо. Не рідко такі вчительські зібрання проходили зі співами та декламуванням віршів. Одне із таких засідань, «педагогічних вечорниць» в цій школі відбулись 2 жовтня 1966 р. на які були запрошені й волинські поети П. Мах і О. Богайчук [7, арк. 3].

Досить великим був хор педагогічних працівників Маневицького р-ну. Постановою секретаріату Української республіканської ради професійних союзів від 28 лютого 1979 р. «О проведенні на ВДНХ УССР творческих отчетов заслуженных и народных коллективов художественной самодеятельности профсоюзов республики» хор педагогічних працівників Маневицького р-ну був включений в список колективів художньої самодіяльності, рекомендованих для творчих звітів на ВДНГ УРСР за 1979 р. Проте, належних костюмів, взуття і атрибутики хор вчителів не мав. Рішенням обласного комітету профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ було виділено 10000 крб. для придбання костюмів, взуття і необхідної атрибутики для участі в республіканському мистецькому конкурсі [9, арк. 46].

Серед працівників освіти відбувались й спортивні змагання. Так, Волинським обласним комітетом профспілки працівників освіти були організовані лижні змагання серед працівників народної освіти області, які відбулись 4–5 лютого 1979 р. Мета таких змагань полягала не лише у тому, аби провести дозвілля вчителів, а й популяризувати спорт і здоровий спосіб життя для учнівської молоді, своїм прикладом агітувати учнівство до спортивних звершень [9, арк. 9].

Отож, в радянський час вчителі ЗОШ окрім своєї прямої (професійно-педагогічної) діяльності, активно долучались й до громадської (позашкільної) діяльності, яка передбачала політичну діяльність, наукову, мистецьку та спортивну. Громадську діяльність вчителів слід розглядати як елемент повсякдення і буденності, так і в якості додаткових функцій і повноважень, які були покладені державою на педагогічних працівників.

Список використаних джерел:

1. Державний архів Волинської області, ф. Р-59, оп. 11, спр. 767.
2. Державний архів Волинської області, ф. Р-59, оп. 11, спр. 1410.
3. Державний архів Волинської області, ф. Р-59, оп. 11, спр. 1592.
4. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 299.
5. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 303.
6. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 319.
7. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 376.
8. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 439.
9. Державний архів Волинської області, ф. Р-1205, оп. 1, спр. 696.
10. Левенець О.М. Житлово-комунальні та соціальні умови, побут і дозвілля сільських учителів Волинської області в середині 60-х рр. ХХ ст. *Вченні записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Історичні науки»*. Київ, 2018. Том 29(68). № 3. С. 24–29.

11. Левенець О.М. Формування атеїстичного світогляду учнів сільських шкіл Волинської області в середині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст. *Гілея: науковий вісник. Ч. 1. Історичні науки*. Київ, 2019. Вип. 140(1). С. 58–64.

12. Свідчення Гришук Ангеліни Іванівни, 1949 р. н., прож. с. Вільхівка Горохівський р-н Волинська обл., запис від 08.07.2018 р.

13. Свідчення Клехи Світлани Степанівни, 1954 р. н., прож. с. Вільхівка Горохівський р-н Волинська обл., запис від 12.08.2018 р.

14. Свідчення Ковальчук Олесі Григорівни, 1942 р. н., прож. с. Жидичин Ківерцівський р-н Волинська обл., запис від 21.02.2018 р.

15. Свідчення Сискаєвої Тетяни Василівни, 1957 р. н., прож. м. Нововолинськ Волинська обл., запис від 30.11.2018 р.

16. Свідчення Троць Ніни Тимофіївни, 1935 р. н., прож. с. Буяни Луцький р-н Волинська обл., запис від 05.07.2018 р.